



500 Jaar Reformatie
Inspiratiebron voor vandaag
en morgen

Jaarverslag van de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
Athanasius en Willibrord

september 2016 – augustus 2017

Colofon

© Katholieke Vereniging voor Oecumene, 's-Hertogenbosch

Omslag: Paus Franciscus en bisschop Younan op 31 oktober 2016 in Lund (Foto: LWF)

Vormgeving: Van Dartel, Oss

Druk: Laumé Media Partners, Mierlo



INHOUDSOPGAVE

1	Woord van de voorzitter	4
2	Mission statement	5
3	Symposia en ontmoetingen	5
4	Willibrordzondag en Zondag voor de Oosterse Kerken	8
5	Samenwerking met Raden van Kerken	10
6	Herdenking reformatie	11
7	Evangelische beweging	12
8	Oosterse Kerken	12
9	Communicatie	13
10	Onderwijs en vorming	17
11	Bestuur	20
12	Overzicht van lezingen en artikelen	21
13	Bestuur en commissies	22
14	Financiële verantwoording	23

1 WOORD VAN DE VOORZITTER



Marcel Sarot

In de oecumene gaat het om het met het oog op de toekomst helen van breuken die in het verleden zijn ontstaan. Daarom is de herdenking van 500 jaar Reformatie een interessant gegeven voor de oecumene: wie omziet naar het ontstaan van de breuken die in het kielzog van deze vernieuwingsbeweging zijn ontstaan, wordt min of meer automatisch voor de vraag gesteld of de vernieuwing die de Kerk vandaag nodig heeft met het oog op de toekomst, deze breuken nog steeds rechtvaardigt. Het feit alleen al dat de Reformatie nu in veel gevallen gezamenlijk wordt herdacht, geeft een duidelijke trend aan: ook waar de breuken nog niet helemaal zijn geheeld, worden zij minder absoluut. De verklaring van de werkgroep Rome-Reformatie waar U in dit jaar verslag meer over kunt lezen, zegt het nog iets pregnanter: 'Herstel van de eenheid is de Reformatie van vandaag.'

De Reformatie is geen beweging om thuis in de binnenkamer te herdenken. Het was destijds een beweging die in grote delen van Europa voor reuring zorgde. Daarom is het passend dat de herdenking nu ook plaatsvindt in publieke lezingen, symposia en studiedagen, tentoonstellingen, pelgrimages, reizen, kerkelijke vieringen en op nog veel meer manieren. Juist omdat dit direct ook aan het denken zet over de toekomst van de ontstane breuken, is dit goed voor de oecumene. Je zou zelfs kunnen zeggen, dat voor het eerst sinds jaren oecumene weer *hot* is. Geert van Dartel spreekt in een van zijn artikelen van dit jaar van een 'nieuwe lente voor de oecumene.'

Dit Reformatiejaar is voor de oecumene een interessant jaar. In het voorliggende jaarverslag kunt U lezen hoe het programma van de Katholieke Vereniging voor Oecumene ook sterk is bepaald door de herdenking van de Reformatie. Dit heeft er aan bijgedragen dat het verslagjaar voor de Katholieke vereniging voor Oecumene per saldo een vruchtbaar jaar was. Tegelijkertijd is het goed, te beseffen dat niet alle aandacht naar de Reformatie is uitgegaan; sinds het Apostolaat voor de Oosterse Kerken is ondergebracht bij onze Vereniging, hebben wij steeds ook royaal aandacht gehad voor de Oosterse Kerken, en in dit verslag kunt U lezen hoe dat ook dit jaar weer het geval was. Eigenlijk kunnen wij zeggen dat alle gewone activiteiten van de Vereniging gewoon zijn doorgegaan.

Eén onderdeel van dit jaarverslag wil ik graag nog speciaal belichten: het veranderend financieel perspectief. Onze Vereniging draait op particulier geld, bijeengebracht door de leden middels giften en legaten en door ordes en congregaties die het werk van de Vereniging van harte steunen. Vergrijzing van het ledenbestand, afname van het aantal leden en bijgevolg teruglopende bijdragen hebben jarenlang gezorgd voor een zeer onzeker toekomstperspectief. Zouden wij over moeten gaan tot ontmanteling van het bureau en ontslag van de medewerkers? Enkele grotere bijdragen hebben ons in het verslagjaar in staat gesteld een nieuw, gedegen financieel plan op te stellen. Met een forse, maar haalbare extra financiële inspanning kan dit somberste perspectief worden afgewend. Met nieuw enthousiasme gaan wij werken aan het realiseren van dit plan, en tegelijkertijd ook aan een omslag in de structuur van de Vereniging die moet maken dat wij op lange termijn met meer vrijwilligers en minder betaalde krachten onze werkzaamheden kunnen voortzetten. Voor de steun van U, onze leden, zijn wij buitengewoon dankbaar! Wij hopen dat wij op U mogen blijven rekenen bij de realisering van onze plannen.

Marcel Sarot

2 MISSION STATEMENT

De vereniging wil de Rooms-katholieke Kerk in Nederland dienen in het streven naar volledige gemeenschap tussen de Rooms-katholieke Kerk enerzijds en de Kerken van het westen en de oosterse Kerken anderzijds. Ervan overtuigd dat de eenheid van de Kerk een teken en een instrument is van de eenheid van de mensheid ondersteunt ze ook initiatieven die in het kader van de oecumenische beweging op nationaal, Europees en mondiaal niveau worden ontplooid (art. 2 van de Statuten).

Vanuit de rijke traditie van de Katholieke Kerk zet de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord zich in voor de oecumene in Nederland. Onder oecumene verstaan we de inzet van christenen en Kerken voor het herstel van de eenheid van de Kerk én voor de vele vormen van samenwerking die al tussen christenen uit verschillende tradities op cultureel en maatschappelijk gebied bestaan. De vereniging handelt bij het uitvoeren van haar missie binnen de kaders van het Oecumenisch Directorium en de encycliek *Ut unum sint*. Ze laat zich ook leiden door de Charta Oecumenica.

De vereniging is ervan overtuigd dat eensgezindheid en samenwerking tussen christenen en kerken nodig zijn voor een geloofwaardige verkondiging en beleving van het Evangelie in onze samenleving. Ze zet zich daarom met vele middelen zoals ontmoetingen, gezamenlijk gebed, dialoog, studie en uitwisseling in voor de groei en de verdieping van deze eensgezindheid en samenwerking tussen christenen en kerken uit het westers en het oosters christendom. De vereniging beoogt hiermee tevens de maatschappelijke relevantie van het christelijk geloof voor de huidige cultuur en de dialoog met andere religieuze tradities duidelijker voor het voetlicht te plaatsen.

3 SYMPOSIA EN ONTMOETINGEN

Kansen voor evangelisatie – Nieuwkuijk, 4 november 2016

‘We dienen ons samen te bezinnen op het getuigenis voor Christus in deze wereld’.¹ Met die woorden vatte ds. Jan Wessels, directeur van MissieNederland, het gesprek van deze studiemiddag in de Abdijhof Mariënkroon in Nieuwkuijk samen. De middag begon met een oecumenische gebedsdienst waarin voorgingen pastoor Koos Smits, br. Albert den Dekker en ds. Jan Wessels.

Het symposium *‘Kansen voor Evangelisatie’* was georganiseerd in samenwerking met de dialoogcommissie van de RK Kerk (RKK), de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE) en MissieNederland (MN). Deze dialoogcommissie heeft vanaf 2009 een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van oecumenische contacten tussen de katholieke en evangelische wereld in Nederland. Met een rapport *‘Evangelisatie in de praktijk van katholieke gemeenschappen’* rondde de commissie in 2016 haar werkzaamheden af.

Dr. Jelle Creemers sprak op dit symposium over de internationale dialoog tussen katholieken en pinksterchristenen die al in 1972 van start is gegaan. De dialoog heeft niettegenstaande de grote verschillen tussen de dialoogpartners rijke en interessante vruchten voortgebracht. Inmiddels is de zesde fase in de dialoog afgerond. Creemers was lovend over de inspanningen in Nederland om een dialoog tussen katholieken en pinksterchristenen op gang te brengen. Deze dateren al vanaf 1999 en leidden in 2009 tot de start van officiële gesprekken.

Mgr. dr. Gerard de Korte en ds. Willem Smouter, co-voorzitters van de Nederlandse dialoogcommissie, gaven hun visie op de kansen voor oecumenische samenwerking tussen katholieken en evangelische chris-

¹ <http://www.oecumene.nl/nieuws-blogs/nieuws/1277-ontmoeting-kristen-en-christen> en <http://www.oecumene.nl/nieuws-blogs/nieuws/1288-kansen-voor-evangelisatie>



Dr. Jelle Creemers

tenen. Mgr. De Korte ziet de kansen vooral op het diaconale terrein. Samen vieren en samen bidden ligt volgens hem moeilijker vanwege het grote verschil in spiritualiteit. Ds. Smouter betoogde dat de samenwerking al behoorlijk is verbeterd en dat de kerken vooral open moeten staan voor de werking van de Geest.

Gaandeweg één – Nieuwkuijk, 18 maart 2017

‘De vreugde was zichtbaar en voelbaar’, zo luidde een reactie op facebook na afloop van de grote bijeenkomst van de Katholieke Vereniging voor Oecumene en de Focolarebeweging in Nieuwkuijk.² De bijeenkomst was lang voorbereid en had de ambitieuze doelstelling om impulsen te geven voor de voortgang van de oecumene op de weg naar de eenheid. Focolaretholoog dr. Hubertus Blaumeiser hield een bezielend referaat over de spiritualiteit van de oecumene. Hij zocht aansluiting bij het gedachtegoed van Chiara Lubich en de theologie van het kruis van Maarten Luther. Hij liet zien dat oecumene een waagstuk is. Degene die de weg van de oecumene gaat wordt gedragen door een groot vertrouwen in God,

kan zich verplaatsen in het perspectief van de ander en begeeft zich daar waar de scheiding het meeste pijn doet. Vervolgens reflecteerden drie kerkleiders op de implicaties van Blaumeisers inleiding voor de oecumenische betrekkingen in Nederland. Dr. René de Reuver, scriba PKN, sprak over de relatie tussen Kerk en Geest. Instituties zijn gericht op zelfbehoud, de Geest breekt de Kerk open en bouwt deze opnieuw op. Mgr. dr. Hans van den Hende, bisschop-referent voor oecumene, wees op het belang van de oecumenische dialogen die een werk van lange adem zijn. Belangrijk daarvoor zijn: kennis van de eigen geloofsovertuiging en identiteit; oprechte interesse in de ander en de overtuiging dat in de dialoog de heilige Geest werkzaam is. Br. Peter Sleetbos, ex-voorzitter van de VPE, benadrukte het belang van de wederzijdse schuldbelijdenis als voorwaarde voor een proces van toenadering. Op de reacties van de kerkleiders volgden enkele persoonlijke getuigenissen. Pastoor Martin Los en ds. Idelette Otten vertelden over hun ervaringen in de oecumenische samenwerking in Vleuten. Beatriz Lauenroth (rk) en Hanneke Steetskamp (pkn) vertelden



² <http://www.oecumene.nl/documentatie/500-jaar-reformatie/1332-de-vreugde-was-zichtbaar-en-voelbaar>

hoe zij binnen de Focolarebeweging met confessionele verschillen omgaan. De hele dag stond in het teken van gebed, zang en ontmoeting. De zang werd ondersteund door een gelegenheidskoor van zangers uit de buurt onder leiding van Hein en Lianne Vrijdag. De bijeenkomst werd afgesloten met een oecumenische dienst waarin voorgingen ds. Karin van den Broeke (PKN), mgr. dr. Gerard de Korte (bisschop van 's-Hertogenbosch) en ds. Trinette Verhoeven (president Lutherse Synode binnen de PKN). Uitgangspunt voor de dienst was de orde van dienst die door de Luthers / Rooms-Katholieke Commissie voor Eenheid werd ontworpen voor de herdenking van de Reformatie. Ds. Karin van den Broeke sprak de overweging uit.

Divine election – Utrecht, 3 april 2017

Het leerstuk van de dubbele predestinatie komt in oecumenische gesprekken zelden aan de orde. De Amerikaanse katholieke theoloog Eduardo Echeverria die zich al jaren bezig houdt met de bestudering van toonaangevende Nederlandse protestantse theologen van de 20e eeuw, schreef er een studie over die in 2016 bij Pickwick Publishers in Oregon uitkwam. In dit boek brengt Echeverria de opvattingen van katholieke en protestantse theologen over goddelijke uitverkiezing in kaart met het doel te komen tot een katholieke synthese. Op 3 april hielden de Tilburg School of Catholic Theology (TST) en de Katholieke Vereniging voor Oecumene in Utrecht een symposium over dit boek.³ Van twee kanten werd de studie van Echeverria onder de loep genomen. Prof. dr. Henk van der Belt, hoogleraar gereformeerde theologie aan de Rijksuniversiteit Groningen becommentarieerde de studie vanuit een protestantse invalshoek. Dr. Harm Goris, universitair docent systematische theologie aan de TST, zorgde voor een katholiek commentaar.



Symposium in Heerenveen

Wat is er bereikt in de oecumene – Heerenveen, 14 juni 2017

‘Oecumene is wezenlijk voor de Kerk en oecumene is de toekomst van de Kerk’,⁴ zo luidde de kop boven het artikel in het Friesch Dagblad over het symposium dat de Stuurgroep oecumene van het bisdom Groningen-Leeuwarden, de Raad van Kerken van Friesland en de Katholieke Vereniging voor Oecumene op 14 juni 2017 organiseerden in de kerk Trinitas van de PKN-wijkgemeente in Heerenveen. De Reformatieherdenking vormde de aanleiding voor dit symposium over de vraag wat in de oecumene in Noord-Nederland is bereikt en waar de uitdagingen voor de toekomst liggen. Ds. Karin van den Broeke legde uit dat er dankzij de oecumenische verbondenheid met nieuwe ogen gekeken kan worden naar de Reformatie. Het document ‘Van Conflict naar Gemeenschap’ is daar een voorbeeld van. Zowel aan katholieke als aan protestantse kant wordt te-

³ <http://www.oecumene.nl/nieuws-blogs/nieuws/1338-katholieken-en-protestanten-in-het-gesprek-over-divine-election>

⁴ <http://www.oecumene.nl/documentatie/500-jaar-reformatie/1359-oecumene-is-wezenlijk-voor-de-kerk-en-oecumene-is-de-toekomst-van-de-kerk-2>

genwoordig de overtuiging breed gedragen dat de Reformatie ons allemaal het nodige opgeleverd heeft. En die kant mag gevierd worden. In haar inleiding benadrukte ze dat we in de oecumenische samenwerking vooral naar de mogelijkheden moeten kijken en elkaars uitgangspunten moeten respecteren. Dat de katholieke kerk een wereldwijde organisatie is, terwijl de protestanten landelijk georganiseerd zijn, maakt samenwerken soms lastig. 'Heb respect voor elkaars kaders', stelde ze. 'Benoem binnen de gegeven kaders waar je naartoe zou willen, maar laat goede samenwerking niet direct frustreren door zaken waar je geen invloed op hebt.' De eucharistie, die officieel niet samen gevierd kan worden, noemde ze als voorbeeld. Ds. Margarithe Veen, voorzitter van de Raad van Kerken in Friesland, hield een enthousiast verhaal over de verworvenheden en uitdagingen van de oecumenische samenwerking in het Noorden van Nederland. Geert van Dartel hield een inleiding over Doop en Eucharistie. De oud-katholieke hoogleraar Peter-Ben Smit sprak over de spanning tussen de eigen identiteit van de kerkelijke tradities en de oecumenische opdracht. Hij sprak zijn verbazing uit over het gegeven dat in kerkelijke beleidsplannen de eigen identiteit vaak prevaleert boven relaties met andere kerken en pleitte ervoor veel meer te denken vanuit de gemeenschappelijkheid die kerken met elkaar delen, want oecumene is bepalend voor de toekomst van de Kerk.

Verlokt tot vrijheid en overgave – Utrecht, 24 juni 2017

Ook de Kerkennacht in Utrecht 2017 stond in het teken van de Reformatieherdenking. Op diverse plaatsen kwamen Luther en andere reformatoren ter sprake. In samenwerking met de Vrouwen van Bethanië bood de Katholieke Vereniging voor Oecumene een programma aan.⁵ In Huize De Beiaard werden in kleine kring teksten besproken over vrijheid en overgave. Mariet Rijk, vrouw van Bethanië las het gebed 'In Gods handen' van

Theresa van Avila (1515-1582). Deze tekst brengt de volledige overgave aan God tot uitdrukking. Geert van Dartel hield een inleiding over 'De vrijheid van een christen' van Maarten Luther. De vrijheidsopvatting van Luther staat overigens ver af van de moderne opvatting van vrijheid waarin keuzevrijheid en autonomie voorop staan en de vrijheid afhankelijk is van juridische en maatschappelijke waarborgen. Voor Luther is het onderscheid tussen de innerlijke en de uiterlijke mens het uitgangspunt. Hij beschouwt vrijheid vanuit twee op het eerste gezicht tegengestelde lijnen: 'Een christen is een vrij heer over alle dingen en niemands onderdaan' en 'Een christen is een dienstbare knecht van alle dingen en ieders onderdaan'. De vrijheid van de mens stoelt niet primair op uiterlijke waarborgen, maar is een vrucht van innerlijke verzoening en vernieuwing die alleen in Christus ontvangen kan worden. De innerlijke vernieuwing is een voorwaarde voor een waarachtig christelijk leven dat zich kenmerkt door een leven in dienstbaarheid. Klankcoach Petra Slagman gaf een workshop bevrijdend zingen. De avond werd afgesloten met het bidden van de complete.

4 WILLIBRORDZONDAG EN ZONDAG OOSTERSE KERKEN

Gezicht geven aan Barmhartigheid – 6 november 2016

Met het thema 'Gezicht geven aan Barmhartigheid' sloten we op Willibrordzondag aan bij de brief *Misericordiae vultus* (Het gelaat van de barmhartigheid) waarmee paus Franciscus in april 2015 een heilig jaar van barmhartigheid afkondigde dat op 20 november 2016 op het feest van Christus Koning werd afgesloten. 'Het mysterie van het christelijk geloof lijkt in dit woord zijn samenvatting te vinden. Het is levend, zichtbaar geworden en heeft zijn hoogtepunt bereikt in Jezus van Nazareth',

⁵ <http://www.oecumene.nl/documentatie/500-jaar-reformatie/1363-verlokt-tot-vrijheid-en-overgave>



schreef paus Franciscus in deze brief. Het Heilig Jaar van Barmhartigheid heeft in alle bisdommen veel aandacht gekregen. Er werd een speciale website ingericht waarop materialen, teksten en impulsen werden aangeboden. Op Willibrordzondag hebben we de oecumenische betekenis van barmhartigheid voor het voetlicht gebracht. Voor de poster kozen we het bekende schilderij De barmhartige Samaritaan van Vincent van Gogh dat hij kort voor het einde van zijn leven maakte. De preekshets en voorbede werden gemaakt door bestuurslid diaken Rob van Uden. In het communicatieblad Overeen werd het

thema barmhartigheid van verschillende kanten belicht.

De opbrengst van de Willibrordzondagcollecte voor het werk van de Katholieke Vereniging voor Oecumene was met € 19.675,- weer beduidend lager dan het voorgaande jaar (€ 23.050,-). Ondanks de inspanningen in samenwerking met de gedelegeerden voor oecumene doen lang niet alle parochies in Nederland mee met de collecte voor de oecumene. Hier is nog steeds winst te behalen.

‘In mensengezichten kijkt Gij ons aan’ – 14 mei 2017

Op de Zondag voor de Oosterse Kerken kozen we voor een oud en vertrouwd onderwerp: iconen. Veel mensen hebben iets met iconen. Ze oefenen een grote aantrekkingskracht uit: op gelovigen én niet-gelovigen. Vanwege hun schoonheid en hoge graad van artistieke kwaliteit. Blijft staan natuurlijk dat iconen bedoeld zijn als religieuze beelden. We ontmoeten ze in de wereld van onze oosterse medechristenen, onder wie de iconen tot bloei kwamen. Maar iconen zijn allang niet meer beperkt tot de Oosters-orthodoxe Kerk. Vanwege hun bijzondere zeggingskracht hebben ze ruimschoots de weg gevonden naar de harten én kerken van westerse katholieken en protestanten. Iconen hebben inmiddels een oecumenische uitstraling en betekenis. In iconen kijkt God als het ware de mens aan, en de mens God. Bij iconen gaat het altijd om mensengezichten: van Christus, Gods icoon bij uitstek, en van de heiligen, onder wie zeer prominent en geliefd Maria, de Moeder Gods. Iedere mens is zelf icoon, want – aldus de Bijbel – geschapen ‘naar Gods beeld (= icoon) en gelijkenis’. Met iconen raken we diep aan ons eigen menszijn in relatie tot God maar ook tot de wereld. Voldoende stof om op deze ‘Zondag voor de Oosterse Kerken’ wat meer bij stil te staan. Voor de digitale poster kozen we de icoon Christus Pantocrator van het St.-Catharinaklooster in de Sinaï uit de 6e eeuw.

Preekshets en voorbede werden gemaakt door drs. P.

ZONDAG OOSTERSE KERKEN 14 MEI 2017

Katholieke Vereniging voor Oecumene • Emmalein 19 D, 5211 VZ 's-Hertogenbosch • www.oecumene.nl 073-7370026 • IBAN NL73ING8001087628



Iconen
'In mensengezichten kijkt Gij ons aan'

Brenninkmeijer, priester van het aartsbisdom Utrecht, icoonschilder en voorganger in de Byzantijnse liturgie. In het communicatieblad *Overeen* en in het tijdschrift *Pokrof* werd uitvoerig aandacht aan het thema van de Zondag Oosterse Kerken besteed. Hoewel er aan deze zondag geen collecte meer verbonden is, kwamen er nog bijdragen van enkele parochies binnen. Deze zijn ten goede gekomen aan het werk van Caritas Syrië in Aleppo.

5 SAMENWERKING MET RADEN VAN KERKEN

De vereniging onderhoudt goede contacten met de Raad van Kerken in Nederland en met het netwerk van provinciale en lokale raden van kerken.

De vertegenwoordiging van de Rooms-Katholieke Kerk bij de Raad van Kerken wordt gevormd door de bisschop-referent voor Oecumene, mgr. dr. Hans van den Hende, vic. drs. Arjen Bultsma en Geert van Dartel (op persoonlijke titel). De plenaire raad bestaat uit vertegenwoordigers van de veertien lidkerken en de vier geassocieerde leden. Dit jaar werd Raad van Kerken uitgebreid met enkele nieuwe leden: de Nieuw Apostolische Kerk werd lid van de Raad van Kerken. De Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE) besloot tot een geassocieerd lidmaatschap. De plenaire raadsvergadering is een belangrijk forum voor ontmoeting en overleg. Van de raadsvergaderingen wordt steeds verslag gedaan op de website van de Raad van Kerken.

Daarnaast is de vereniging actief betrokken bij twee projectgroepen van de Raad van Kerken: Geert van Dartel is voorzitter van de gezamenlijke projectgroep van de Raad van Kerken en MissieNederland die de Nederlandse uitgave verzorgt van de teksten voor de Gebedsweek voor de Eenheid. Tevens is hij lid van de Taakgroep Pelgrimage van Gerechtigheid en Vrede.

Bestuursleden van de vereniging zijn actief betrokken bij verschillende provinciale en lokale Raden van Kerken. Arjen Bultsma is lid van de Friese Raad van Kerken, pastoor Henk van Doorn is betrokken bij het Beraad van Flevoland, Utrecht, Gelderland en Overijssel (FUGO), dr. Frits Vermeulen is secretaris van de Raad van Kerken van Zuid-Holland en mw. Christien van den Heuvel is nauw betrokken bij de Utrechtse Stedelijke Raad van Kerken (USRK).

6 HERDENKING REFORMATIE

De oecumenische herdenking van de Reformatie is de laatste jaren uitgegroeid tot één van de zwaartepunten in het werk van de vereniging. Veel activiteiten en publicaties van de vereniging hadden betrekking op de herdenking van de Reformatie in 2017.

Werkgroep Refo500

De werkgroep Refo500 onder voorzitterschap van dr. Ton van Eijk lanceerde het voorstel om in 2017 aan de Universiteit van Utrecht een internationale summerschool te organiseren over Reformatie en oecumene in de Lage Landen. In samenwerking met de Tilburg School of Catholic Theology (TST) werd een programma uitgewerkt dat in de gids van de Utrechtse Summerschool werd opgenomen. Door een gebrek aan aanmeldingen kon de Summerschool helaas geen doorgang vinden.

Succesvoller was de afronding van het symposium 'Erasmus Oecumenicus, in vrijheid op zoek naar de bronnen van het geloof' van maart 2015. Eind november 2016 verscheen de gelijknamige bundel met de lezingen die op dit symposium werden gehouden. Het boek werd door Valkhof Pers uitgegeven in de reeks van het Thijmgenootschap.

Naar aanleiding van de H.J. Schoo-lezing van minister Edith Schippers, gehouden op 3 september 2016, kwam in de werkgroep het idee op om in het Reformatiejaar een verklaring over vrijheid uit te brengen. De gedachte daarachter was dat in het hedendaagse debat over vrijheid belangrijke noties van de christelijke opvatting van vrijheid ontbreken. Dr. Ton van Eijk voerde de redactie over deze tekst die aangeboden is aan het Moderamen van de Raad van Kerken.

Een andere activiteit betreft de organisatie van een symposium aan de vooravond van de Reformatieherdenking over de historische en actuele betekenis van de

stellingen van Luther. Dit wordt onder de titel 'Een uitgesteld dispuut' op 26 oktober 2017 in Utrecht georganiseerd in samenwerking met de TST en het Cardinal Willebrands Research Centre.

Vanaf 2010 participeert de vereniging in het netwerk Refo500 dat met het oog op de herdenking van de Reformatie werd opgezet. Initiatiefnemer en directeur prof. dr. Herman Selderhuis wil Refo500 ook na 2017 voortzetten. Ook de werkgroep van de vereniging ziet voldoende mogelijkheden om in de komende jaren activiteiten in samenwerking met andere partners in dit netwerk te organiseren.

Werkgroep Rome – Reformatie

De werkgroep Rome-Reformatie werd in 2014 ingesteld door de Bisschoppenconferentie en het Moderamen van de Protestantse Kerk met het doel een bijdrage te leveren aan de oecumenische herdenking van de Reformatie.

In aansluiting op de publicatie van het document *Van Conflict naar Gemeenschap* (2015) werd er een Nederlandse vertaling gemaakt van de bij dit document horende orde van dienst. Deze verscheen eerst als internetpublicatie onder de titel *Gemeenschappelijk Gebed* (juli 2016) en werd daarna ook in druk uitgegeven. Dankzij de financiële steun van de Protestantse Kerk in Nederland kon deze brochure gratis worden aangeboden aan predikanten in Brabant en Limburg en aan katholieke priesters, diakens en pastoraal werkenden in de bisdommen Breda, 's-Hertogenbosch en Roermond.

De werkgroep bereidde twee verklaringen voor die in de loop van het herdenkingsjaar van de Reformatie worden vrijgegeven. De eerste verklaring 'Herstel van de eenheid is de Reformatie van vandaag' werd gepresenteerd op de bijeenkomst op 18 maart 2017 in Nieuwkuijk. De tweede verklaring wordt uitgebracht op 31 oktober a.s.

Reformatieherdenking in Brabant

De vereniging werkt mee aan de voorbereiding van de activiteiten die in de provincie Noord-Brabant voorbereid worden in het kader van de PKN-estafette. Aan Noord-Brabant is het thema Rome-Reformatie toebedeeld. De werkgroep onder voorzitterschap van ds. Willem Vermeulen heeft een gevarieerd programma voorbereid dat in september zijn beslag zal krijgen met activiteiten in Bergen op Zoom, Oosterhout, 's-Hertogenbosch en Gennep.

7 EVANGELISCHE BEWEGING

Publicatie dialoograpporten

In 2010 werd een begin gemaakt met officiële contacten tussen de Rooms-katholieke Kerk, de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten en MissieNederland. De dialoogcommissie onder gezamenlijk voorzitterschap van mgr. dr. Gerard de Korte en ds. Willem Smouter besprak twee onderwerpen. De eerste gespreksronde ging over het gebed, de tweede over evangelisatie in de praktijk. Van beide gespreksrondes werden rapportages gemaakt. In 2016 werden beide rapporten door de opdrachtgevers voor publicatie vrijgegeven. Ze werden gepubliceerd op de website van de vereniging.⁶

De internationale dialoog die katholieken en pinksterchristenen voeren sloot in 2016 de zesde gespreksronde af met het document '*Do not quench the spirit*'. In opdracht van de vereniging wordt dit document in het Nederlands vertaald. Het zal als internetpublicatie gepubliceerd worden op de website van de vereniging.

Nederlands Christelijk Forum (NCF)

Op 7 en 8 juni vond in het conferentiecentrum Menno-ode in Elspeet de jaarlijkse tweedaagse retraite plaats

van het Nederlands Christelijk Forum. Dit forum werd in 2013 opgericht om ruimte te scheppen voor ontmoeting en persoonlijke contact tussen kerkleiders. Ca. 50 mensen van diverse kerken en stromingen gingen met elkaar in gesprek over het thema *Kerk als creatie/werktuig van de Geest*. De ontmoeting en gesprekken werden gekenmerkt door openheid en respect voor elkaar.

8 OOSTERSE KERKEN

Contacten en ontmoetingen

De contacten met oosterse kerken vonden voornamelijk plaats binnen verschillende activiteiten in Nederland waarbij oosterse kerken betrokken waren en waaraan de vereniging deelnam.

Zo bood de Koptisch-orthodoxe parochie van Utrecht op zaterdagmiddag 22 oktober gastvrijheid aan het symposium 'Oriëntaals Orthodoxen', dat werd georganiseerd door de Raad van Kerken in Nederland en door SKIN (*Samen Kerk In Nederland*, de landelijke vereniging van internationale kerken en migrantenkerken in ons land). De vereniging nam hieraan deel.

Er waren contacten met orthodoxen via de kerkbezoeken in het kader van de leerhuizen, op 13 november aan de Antiocheens-orthodoxe parochie te Amersfoort en op 30 april aan de Koptisch-orthodoxe parochie van Eindhoven (zie verder onder 'De leerhuizen').

Leo van Leijssen was aanwezig bij de lezing van aboena Jens Petzold, oosters-katholiek priester in Noord-Irak, over de situatie van de christenen daar, op 11 maart te Utrecht. Hij woonde op 14 maart de promotie bij aan de Protestantse Theologische Faculteit te Amsterdam van vader Joan Lena, diaken van de Russisch-orthodoxe Ni-

⁶ <http://www.oecumene.nl/nieuws-blogs/nieuws/1328-katholieken-en-evangelischen-in-gesprek-over-gebed-en-evangelisatie>

kolaasparochie in de hoofdstad, op een proefschrift over het Panegyrikon (een liturgische verzameling kerkvaderlezingen voor in het getijdegebed).

Op maandag 12 juni was er een bijeenkomst binnen de Raad van Kerken; thema was de bijdrage die er vanuit de Orthodoxie kan zijn aan het geheel van de Nederlandse kerken. De vereniging was hierbij uitgenodigd en aanwezig.

Op zaterdag 17 juni was er in het oud-katholieke conferentiecentrum 'De Driehoek' te Utrecht de (jaarlijkse) ontmoetingsdag van het Overleg Episcopale Kerken, waaraan ook orthodoxe kerken participeerden. Thema was dit jaar «Gemeenschap van christenen in Nederland. 'Wat kan de bijdrage zijn van de Oriëntaalse en Orthodoxe Kerken?」 De vereniging nam aan deze dag deel.

Er zijn contacten met verschillende oosterse christenen, vanuit de vereniging (bv. met Grieks-katholieke melkieten, zowel in Syrië als in Nederland) of soms op meer individuele basis (Leo van Leijsen met de Servisch-orthodoxe parochie te Nijmegen, waar hij o.a. deelnam aan een cursus 'Inleiding in de Orthodoxie' in de winter met voordrachten door verschillende orthodoxe sprekers).

De vereniging verschaftte ook verscheidene malen informatie aan Nederlandse geloofsgemeenschappen over de Eritrees-orthodoxe Kerk in ons land n.a.v. de vraag van deze laatste kerk om huur van kerkruimtes. Ook over andere oosterse kerken verschaftte de vereniging informatie aan mensen die daarom vroegen.

Diaconale projecten

De situatie van de Kerk in het Midden Oosten is dramatisch met name in Syrië en Irak. De vereniging onderhoudt vanaf 2013 diverse contacten en speelt een bemiddelende rol in de humanitaire hulpverlening. Enkele

fondsen maakten van de diensten van de vereniging gebruik om projecten te ondersteunen.

Het werk van Caritas Syrië in Aleppo werd dankzij het Fonds Pour les Autres ondersteund met ruim €75.000,-

Het diaconale werk in het Melkitische bisdom van Bosra en Hauran werd dankzij Vastenactie, Cordaid en Kerk in Actie ondersteund met €45.000,-

Een priester van het bisdom Khulna in Bangladesh ontving voor zijn vervolgstudie in Rome een studiebeurs van €2.400,-.

9 COMMUNICATIE

De berichtgeving en de uitwisseling over oecumenische ontwikkelingen in binnen- en buitenland is uitgegroeid tot één van de belangrijkste taken. De vereniging geeft drie tijdschriften uit, onderhoudt een goed lopende website en een levendige facebookpagina. Daarnaast werden er door het jaar heen nog enkele losse publicaties uitgegeven.

Overeen

Het communicatieblad *Overeen* verscheen twee maal in een oplage van 7.000 exemplaren. Het wordt verstuurd naar leden, donateurs en parochies. In het septembernummer 2016 was de focus gericht op het thema *barmhartigheid*. Prof. dr. Marcel Sarot schreef het hoofdartikel 'Aangewezen op barmhartigheid, overwegingen bij Willibrordzondag 2016'. Prof. dr. Patrick Chatelion Counet schetste de achtergronden van het schilderij 'De barmhartige Samaritaan' van Vincent van Gogh, prof. dr. Herman Selderhuis introduceerde de visie van Maarten Luther op de barmhartigheid van God, Leo van Leijsen verwoordde de kern van de opvatting over barmhartigheid in de Byzantijnse traditie en p. Denis Hendrickx

Aangewezen op barmhartigheid Overwegingen bij Willibrordzondag 2016

door Marcel Sarrot

Waarom nemen alternatieve geneeswijzen zo'n hoge vlucht in een tijdperk waarin de reguliere geneeskunde meer kan dan ooit tevoren? Als ik spreek met mensen die hun toevlucht nemen tot dergelijke geneeswijzen, dan valt mij steeds weer op dat zij beklemtonen hoeveel aandacht homeopaten en anderen hebben voor de *hele persoon*, en hoe zij zich meer serieus genomen voelen door de alternatieve therapeut dan door de reguliere arts, die het probleem te lijf wilde met pillen of met een operatie. Kennelijk willen mensen niet alleen zo efficiënt mogelijk van hun problemen afgeholpen worden, maar zijn zij ook op zoek naar aandacht, naar *sympathie*, medelijden.

Wat maakt medelijden zo moeilijk? Arsen zijn experts, en staan vanwege hun kennis boven hun patiënten. Wie echter sympathie toont, gaat niet boven maar naast de patiënt staan. In medelijden maak je duidelijk dat je kunt onderscheiden tussen de patiënt en diens kwaal of ziekte. Je laat zien dat je begrijpt wat de ziekte met hem of haar doet, en dat je vanuit dat bewustzijn wilt helpen. Voor de patiënt is dat van groot belang, juist op het moment dat zijn kwaal of ziekte het hem moeilijk maakt de dingen te doen die

van Jezus: Hij handelt vanuit een innerlijke bezogenheid. Wij zien dat bijvoorbeeld in het verhaal van de rijke jongeling. Deze was zo gehecht aan zijn vele bezittingen, dat hij het niet op kon brengen ze te verkopen en de opbrengst aan de armen te geven. Toch schrijft Marcus (10:21) dat Jezus hem liefdevol aanzag, en Petrus Franciscus beleden dat het hier ging om een een 'diepe, liefdevolle aandacht' (*Evangelii gaudium* 269). Verschillende malen wordt van Jezus gezegd dat Hij met ontferming binnenvoert. Voordat Hij een zenne-

Inhoudsopgave



■ **Pag. 1-2**
"Gedicht geven aan Barmhartigheid" is het motto van Willibrordzondag 2016. Marcel Sarrot legt uit wat barmhartigheid in essentie betekent en waarom we dat zo aangewezen zijn.



■ **Pag. 3**
Patrick Chatelion-Counet licht de artistieke en existentiële achtergrond toe van het schilderij "De barmhartige Samaritaan" van Vincent van Gogh.



■ **Pag. 4**
Herman Selderhuis publiceert onlangs een biografie van Luther. Hij legt hij beknopt uit wat Luther onder "barmhartigheid" verstaat en waarom barmhartigheid een kernwaarde van zijn theologie is.



■ **Pag. 5**
Leo van Leijssen legt de context van barmhartigheid bij Johannes van Apocrius uit. Gods barmhartigheid is groter dan ons verstand kan barmhartigheid. In de Oosterse kerken hebben daarom moedig getuigenis afgelegd.



■ **Pag. 6**
De abdij van Berne biedt onder de naam "Hartbeelden uit Syrie"

Pokrof

Het tijdschrift *Pokrof, Oosterse christenen, kerken en culturen* verschijnt 5 keer per jaar in een oplage van 800 exemplaren (aantal abonnees ± 550). Het jaar 2017 is de 64^e jaargang van het tijdschrift. De redactie heeft een oecumenische samenstelling (orthodox, protestant, katholiek). In het afgelopen werkjaar trad Heleen Murre-van den Berg uit de redactie vanwege haar vele andere verplichtingen; Dolf Langerhuizen nam wegens zijn drukke pastorale werkzaamheden afscheid als hoofdredacteur en lid van de redactie. Redactielid Paul Baars werd door de redactie gekozen en door het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene benoemd als nieuwe hoofdredacteur *ad interim*, met de uitdrukkelijke mogelijkheid



o.praem. schreef een bijdrage over de opvang van vluchtelingen in de Abdij van Berne.

Het voorjaarsnummer in 2017 was gewijd aan het thema 'Iconen – in mensengezichten ziet Gij ons aan'. Drs. Leo van Leijssen schreef het hoofdartikel. Drs. Ton Sip schreef een verhelderend artikel over de Pantocrator-icoon uit de Sinäi, p. Johan Meijer lichtte de achtergrond toe van de strijd om iconen in de 8^e eeuw, v. Theodoor van der Voort legde uit welke plaats iconen in de Orthodoxe Kerk hebben, ds. Siets Nieuwenhuizen berichtte over de interesse voor iconen bij protestanten en Patrick Chatelion-Counet schreef een prikkelende bijdrage over het verschil tussen idolen en iconen.

dit in het nieuwe seizoen definitief te maken. In oktober 2016 trad p. dr Johan Meijer CSsR hernieuwd toe tot de redactie; in januari 2017 werd mevrouw dr Iglia Vassileva-van der Heiden, oriëntaliste, verwelkomd als nieuw redactielid van Pokrof.

Pokrof bestrijkt een breed gebied van het oosters christendom, met vele bijdragen over uiteenlopende onderwerpen en in verschillende vormen (artikelen, meditaties, rubrieken). Bij het verschijnen van elke editie wordt één artikel op de website aangeboden. Bij het afsluiten van een jaargang worden alle 5 edities integraal op de website gezet. Het tijdschrift *Kerk Wereldwijd* van Missio Nederland publiceert al enkele jaren in al zijn edities steeds één bijdrage uit Pokrof (zelfde tekst, doorgaans andere foto's).

Hieronder de vermelding van enkele artikelen uit de nummers die werden gepubliceerd in het afgelopen werkjaar 2016-'17.

In het openingsartikel van Pokrof 2016-4 beschrijft Paul Baars hoe de overmatige betekenis die in de Oosters-orthodoxe Kerken toegekend wordt aan territorium en natie, deze kerken verdeeld houdt. En Dolf Bruinsma gaat in zijn artikel 'Iconen in klanken' in op de geestelijke muziek van de Britse componist John Tavener (1944-2013).

Het Pokrofnummer 2016-5 verscheen eind november in de aanloop naar Kerstmis. De Byzantijnse liturgie beschouwt het Feest van de Tempelgang van de Moeder Gods op 21 november als "de eerste aankondiging van de verlossing van de mens" (uit de liturgie van het feest), zo al wijzend op de komende Kerst. Vandaar de icoon van dit (apocriefe) verhaal op de cover. Verder een terugblik op het Panorthodoxe Concilie van juni 2016 in drie achtereenvolgende artikelen, van een wetenschapper (prof. Herman Teule), een deelnemer (bisschop Kalistos Ware)

en een waarnemer (oudkatholiek aartsbisschop Joris Verdammen).

In Pokrof 2017-1 vertelt dr Jaap van Slageren, protestants theoloog, voormalig zendeling en emeritus-predikant, in zijn artikel 'Oriëntaals-Orthodoxe gelovigen, Westerse christenen' hoe hij via allerlei wegen in contact kwam met deze oriëntaalse christenen: Kopten, Armeniers, Ethiopisch-orthodoxen, Eritrees-orthodoxen, Syrisch-orthodoxen en Malankaars-orthodoxen (India). Op de laatste groep na hebben ze allemaal parochies in Nederland, vaak al tientallen jaren lang. Daarnaast schrijft de Syrisch-orthodoxe aartsbisschop van Nederland, Mor Polycarpus, in dit nummer over de poëtische kracht van zijn oriëntaals-orthodoxe traditie.

Pokrof 2017-2 opent met een artikel van de hand van Dolf Bruinsma over de relatief recente Russisch-orthodoxe componist Sergij Trubatsjov (gest. 1995). Peter Raedts, emeritus-hoogleraar Middeleeuwse Geschiedenis aan de Radboud Universiteit te Nijmegen, geeft in het artikel 'De heksenketel van het Midden-Oosten' een goed overzicht van de geschiedenis van de laatste 100 jaar in deze regio, waar belangrijke minderheden van oosterse christenen wonen: als achtergrondinformatie voor wat daar anno nu allemaal aan politieke verwickelingen speelt.

In de meditatie van Pokrof 2017-3 die de titel 'Mantelzorg' draagt - en in een eraan voorafgaande beschrijving - gaat Johan Meijer in op een moderne icoon door Geert Hüsstege. Hij beschouwt die als een geslaagd voorbeeld van een nieuwe icoon. Verder in dit laatste nummer van 2017 voor de zomer een interview door Iglia Vassileva-van der Heiden met de Bulgaarse schrijfster Teodora Dimova. Deze vertelt daarin hoe het lezen van het Johannesevangelie haar leven veranderde en hoe haar christelijke (orthodoxe) geloof een rol speelt in haar werk.

Perspectief

Het tijdschrift *Perspectief* wil een podium bieden aan jonge theologen met interesse in oecumenische theologie. Het tijdschrift wordt online aangeboden en veelvuldig geraadpleegd. Het verschijnt 4 keer per jaar.⁷

In nummer 2016-34 brachten we een aantal bijdragen van jonge theologen aan de conferentie van de Societas Oecumenica in Helsinki over het thema katholiciteit. Het nummer werd gemaakt door redacteur drs. Fokke Wouda die ook zelf aan de bijeenkomst heeft deelgenomen. Het is weldadig te zien dat een nieuwe generatie theologen zich met oecumenische vraagstukken bezighoudt.

In nummer 2017-35 publiceerden we de lezingen van een symposium over Willibrord dat op 7 november 2016 in Utrecht werd gehouden op initiatief van drs. Anton ten Klooster en prof. dr. Peter-Ben Smit. Daarnaast nog twee andere bijdragen: de lezing van dr. Jelle Creemers over de internationale dialoog tussen katholieken en pinksterchristenen en een beschouwing van prof. dr. Fred van Iersel over het vreemdeling-zijn bij gelegenheid van de Dag van het Jodendom.

Nummer 2017-36 is het eerste nummer in de reeks Werken van Jonge Theologen. Het betreft de publicatie van de masterthesis van drs. Ilse Spruit waarin ze katholieke en lutherse visies op de vluchtelingen crisis in Europa vergelijkt. We hopen in de komende jaren ten minste één keer per jaar een masterthesis in *Perspectief* te publiceren.

In nummer 2017-37 bieden we aan de vooravond van de Reformatieherdenking op 31 oktober 2017 de oogst aan van lezingen die in het Reformatiejaar met het oog

op de toekomst van de Kerk zijn gehouden. De bijdragen zijn van dr. Hubertus Blaumeiser, dr. Margriet Gosker, bisschop Martin Hein, dr. Dick Akerboom, dr. Jeong-Hun Shin en drs. Geert van Dartel.

Website

Met steun van de commissie Projecten in Nederland van de religieuzen is gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de website www.oecumene.nl. Op de website worden alle publicaties, artikelen en documenten gratis aangeboden. Inmiddels heeft de website zo'n grote omvang dat we opnieuw moeten kijken naar indeling, structuur en zoekfuncties. Daartoe zou de website weer grondig vernieuwd moeten worden. Bezien wordt of we dat in de komende tijd kunnen realiseren.

Het aantal nieuwe series is dit jaar beperkt gebleven. De belangrijkste aandacht ging uit naar de herdenking van de Reformatie. In totaal werden 26 bijdragen over dit thema gepubliceerd. Daarnaast maakten we een korte serie *In vrijheid verbonden* over interreligieuze samenwerking. In het voorjaar startten we met een serie over Kerkproeverij, een breed gedragen initiatief dat tot doel heeft mensen uit de familie en vriendenkring weer in contact te brengen met de kerkgemeenschap. In juli en augustus publiceerden we een serie zomercolumns met bijdragen onder andere uit Bangladesh, Libanon en de VS.

Facebookpagina

De facebookgroep van de Katholieke Vereniging voor Oecumene is dit jaar licht gegroeid en telt nu bijna 1.000 leden. Leden van de groep behoren tot diverse kerkgenootschappen. Dagelijks worden er berichten geplaatst over oecumenische ontwikkelingen in binnen- en buitenland. De kring van mensen dat daadwerkelijk reageert en meedoet aan discussies is beperkt. Het ligt voor de hand dat onderwerpen die gevoelig liggen het

⁷ <http://www.oecumene.nl/publicaties/perspectief>

meeste discussie oproepen. Soms gaat het er hard aan toe. Beledigende opmerkingen of persoonlijke aanvallen worden verwijderd. In beginsel wordt geprobeerd zoveel mogelijk ruimte voor uitwisseling te geven, maar soms is ingrijpen nodig.

Losse publicaties

In het verslagjaar werden vier publicaties uitgebracht:

- Rob van Uden, *Onze Vader – Vader van allen*, handreiking voor oecumenisch geloofsgesprek bij de nieuwe vertaling van het Onze Vader, e-book KVO 2016
- Gemeenschappelijk Gebed voor de gezamenlijke luthers-katholieke herdenking van de Reformatie in 2017, uitgave van KVO Den Bosch 2016
- Geert van Dartel (red.), *Erasmus Oecumenicus*, In vrijheid op zoek naar de bronnen van het geloof, Valkhof Pers, Nijmegen 2016
- Rick de Vries, *Laudato Si': Laat de Kamer zich bekeeren?*, uitgave van KVO, Den Bosch 2017

10 ONDERWIJS EN VORMING

In de loop van het jaar hebben bestuursleden en medewerkers van de vereniging weer diverse lezingen en cursussen verzorgd.

Voorzitter Marcel Sarot gaf de volgende lezingen:

- De Kerk in de eenentwintigste eeuw: Co-Referaat bij een lezing van Margot Käsmann, Den Haag: DeZinnen (Deutsche Evangelische Kirche), 6 september 2016
- Het ontslapen van Maria, Statement bij de presentatie van het boek '100 Heiligen in de Dom', Utrecht: Domkerk, 1 november 2016
- Hebben wij een nieuwe Luther nodig? Barendrecht: Dorpskerk, 16 november 2016

- Past. Henk van Doorn verzorgde op uitnodiging van de Raad van Kerken in Oosterhout op 5 april 2016 een lezing over Erasmus en oecumene.
- Bernhard Hegge gaf aan het Theologisch Instituut Rolduc in het studiejaar 2016-2017 een werkcollege 'Oecumene'.

Geert van Dartel gaf de volgende cursussen aan enkele theologische opleidingen:

- Oecumenische theologie voor studenten van het St.-Janscentrum (september 2016 – januari 2017)
- Inleiding in oecumenische theologie voor studenten van PODB in Hoeven (september 2016 – januari 2017)
- Ecclesiologie en oecumene I voor studenten van het Bonifatiusinstituut in Vogelenzang (februari 2017 – juni 2017)
- Ecclesiologie en oecumene II voor studenten van Bonifatiusinstituut in Vogelenzang (oktober 2016 – april 2017)

Lezingen Geert van Dartel

- Workshop op de Friese Kerkendag in Harlingen over De Kerk – op weg naar een gemeenschappelijk verstaan, 2 oktober 2016
- (Na) 500 jaar Reformatie – Samen op weg blijven, lezing voor de Hooge Berkt gemeenschap op 18 januari 2017 in Bergeijk
- Het belang van bruggenbouwers – denkers, heiligen, martelaren – voor de toekomst van Europa, lezing op symposium St.-Janscentrum Den Bosch op 1-2 maart 2017
- Uit de zijde van de Heer, lezing op het symposium 'Wat is er door de oecumene bereikt, hoe gaan we verder?' in Heerenveen op 14 juni 2017
- De vrijheid van een christen, lezing Kerkennacht Utrecht, 24 juni 2017
- Geloofsgesprek over de oecumene van het bloed in Brielle met Leo Fijen, uitgezonden door KRO-NCRV op 25 juni 2017

Leo van Leijsen is coördinator van de oosters christelijke leerhuizen *Bêt Drāshā* in 's-Hertogenbosch en *Didaskalíon* in Hernen.

Bêt Drāshā in 's-Hertogenbosch

Donderdagavonden 29 september, 13 oktober, 3 november, 24 november en 8 december, bijeenkomsten *Bêt Drāshā-Oosters christelijk Leerhuis 2016*, 'Traditie: Vuur doorgeven. Verhalen van Gods grote daden' in Franciscushuis te 's-Hertogenbosch. Coördinatie en inleiding, i.s.m. Paul van der Waal en Aline Verbaas. Dit leerhuis is een samenwerking van de Katholieke Vereniging voor Oecumene en de Protestantse Gemeente 's-Hertogenbosch.

Zondagmiddag 13 november, organisatie en begeleiding van bezoek aan de Goddelijke Liturgie van de Antiocheens-orthodoxe 'Moeder van God-parochie' in Nederland, Sint-Ansfriduskerk te Amersfoort, met ontvangst nadien.

Het *Bêt Drāshā-Oosters christelijk Leerhuis 2016* was de tiende jaargang van dit oecumenisch leerhuis in samenwerking met de Protestantse Gemeente 's-Hertogenbosch. Titel en thema 'Traditie: Vuur doorgeven. Verhalen van Gods grote daden' duiden op het doorgeven van de Blijde Boodschap zoals dat door oosterse christenen in verschillende tijden op verschillende wijzen was gebeurd en hedendaagse mensen tot inspiratie zou kunnen strekken. Als een motto gold de spreuk (die vele vaders heeft): *'Traditie is niet het bewaren van de as, maar het doorgeven van het vuur!'* Deze leergang 2016 focuste daarbij op enkele grondlijnen van de christelijke traditie: van begin (Schepping) tot einde (nieuwe hemel, nieuwe aarde), in een streven om al samen lezend en pratend tradities hierover te ontdekken en op te delven. De achtereenvolgende vijf thema's van elke avond (Schepping, Menswording. Lijden en dood, Opstanding, Jongste Dag) werden steeds belicht aan de hand van Bij-

bel én - oosterse - christelijke auteurs (Origenes, Efrem, Basilius, Brief aan Diognetus, Barnabas, Athanasius, Irenaeus, Cyrillus van Alexandrië, Ignatius, Cyrillus van Alexandrië en twee vroege westerse kerkvaders). Hoe dachten deze christenen over God, Jezus, het Rijk Gods, het menselijke bestaan en hoe zou hun beleving van de Blijde Boodschap ons nu kunnen inspireren?

De stof werd gepresenteerd in een reader, als een bloemlezing van teksten om thuis te lezen en waaruit sommige op de bijeenkomsten voor nadere beschouwing werden uitgekozen. Men behandelde tijdens dit leerhuis tevens een icoon (het 'Laatste Oordeel').

Tijdens het bezoek aan de Antiocheens-orthodoxe parochie in Amersfoort op zondagmiddag 13 november, een facultatief programma-onderdeel waar ook enkele niet-deelnemers aan het leerhuis aan meededen, werd de groep hartelijk ontvangen door de rector, aboena Basilios Khamis, een jonge priester uit Syrië die deze recent opgerichte geloofsgemeenschap in Nederland – voor een belangrijk deel Syrische vluchtelingen – leidt. Na de – met mooie Arabisch-Byzantijnse zang verzorgde – eucharistieviering werd men onthaald op een maaltijd en was er de gelegenheid met enkele parochianen van gedachte te wisselen; sommige bezoekers namen nog de gelegenheid te baat om in de loop van de middag een uitgebreide doopdienst bij te wonen.

Bezoeken aan oosterse geloofsgemeenschappen zijn vast onderdeel van de leerhuizen, om niet stil te blijven staan bij de schriftelijke getuigen uit een weliswaar inspirerend maar niettemin ver verleden, maar ook enigszins kennis te maken met hedendaagse gelovigen uit het levende oosterse christendom.

Didaskalíon-Oosters christendom en cultuur (Hernen)

Vrijdagen 27 januari, 24 februari, 24 maart 2017, bijeenkomsten Leerhuis Didaskalíon-Oosters christendom en cultuur, 'Geloven in context. Inspiratie van Toen voor Nu', op Kasteel Hernen te Hernen, i.s.m. A.A. Bredius-

stichting o.l.v. Victoria van Aalst.

Zondag 30 april 2017, organisatie en begeleiding van bezoek aan Goddelijke Liturgie in Koptisch-orthodoxe kerk 'Aartsengel Michael & St. Antonius' te Eindhoven, met ontvangst en gesprek nadien.

In zes dagdelen op drie vrijdagen werden er in de winter van 2017 spirituele teksten gelezen van – vooral oosterse – auteurs die staan aan de bakermat van de traditie van alle christenen (protestant, orthodox, katholiek) en daarmee aan de wortels van de Europese christelijke cultuur. Ook in het oosters christendom hebben mensen gezocht naar wegen om hun geloof te beleven in de concrete context waarin hun bestaan zich afspeelde om daarbinnen aan hun Godservaring gestalte te geven. Ze hebben daarbij net als onze samenleving geworsteld met de plaats van de islam.

Aan de hand van zes achtereenvolgende thema's: Mens als beeld Gods; Verlossing; Christen zijn; God kennen; Geloofsgemeenschap in context, en Ontmoeting met de islam, las men hoe de in de reader uitgekozen auteurs, variërend van de joodse filosoof Philo (1^e eeuw) tot de Koptische kloosterabt Matta el-Miskien (20^e-21^e eeuw), omgingen met verhalen en thema's uit de Bijbel én met de vragen van hun tijd. De lees- en behandelwijze was dezelfde als die van *Bêt Drāshā* 2016.

De leerhuizen in Den Bosch en Hernen staan in verband met elkaar. Zo werd de 'leerstof' van *Didaskalíon* 2017 al eerder aangeboden binnen *Bêt Drāshā-Oosters christelijk Leerhuis* in de werkjaren 2009-'10 en 2011-'12.

Op de Derde Zondag van Pasen (in West én Oost!), 30 april, bracht een groep van het *Didaskalíon* een bezoek aan de Goddelijke Liturgie in de Koptische parochie van Eindhoven. Na de lange maar boeiende dienst, met ge-

heel Nederlandse vertaling via een projectiescherm vooraan in de kerk, werd men gastvrij onthaald op een maaltijd. Ondertussen maakte men contact met gelovigen van de parochie. Na de maaltijd was er in een aparte kleine kapel een ontmoeting met aboena Youssef Rizkalla, de priester van de kerk, en diaken Antonios Ramzy. Daar werd uitleg gegeven over de Koptische kerk, kon men vragen stellen en was er een levendige gedachte-uitwisseling. Het bezoek vond plaats in een goede sfeer; tussen aboena Youssef en diaken Antonios én de Katholieke Vereniging voor Oecumene bestaan al gedurende lange jaren zeer hartelijke contacten.

Lezingen Leo van Leijsen

- Korte impressie over de inspiratie van het oriëntaals-orthodoxe christendom tijdens een forum op het symposium 'Oriëntaals Orthodoxen', in de Koptisch-orthodoxe parochie van Utrecht, georganiseerd door de Raad van Kerken in Nederland en door SKIN (*Samen Kerk In Nederland*), de landelijke vereniging van internationale kerken en migrantenkerken in ons land) n.a.v. de publicatie van dr Jaap van Slageren's boek *Wijzen uit het Oosten, uit zo verren land. Oriëntaals-Orthodoxe Kerken in Nederland*, 22 oktober 2016
- 'De spiritualiteit van het Syrische christendom', op Praathuisavond in PKN-gemeente de Goede Reede te Veenendaal, 8 november 2016.
- 'De Kersticoon' (icoon van Rubljev met bijbehorende teksten) op thema-avond van de Raad van Kerken Oosterhout in Protestants Kerkelijk Centrum 'De Ark' te Oosterhout (N.-Br.), 28 november 2016.
- Verzorging van het middagprogramma van de teamdag van Open Doors, samen met Salaam Somi, Syrisch-orthodox theologe, in De Pauwenhof te Voorthuizen (Gld.) Doel van de dag: meer inzicht te geven in wat Orthodoxie/Oosters christendom inhoudt en in de christelijke diversiteit in het Midden-Oosten. Leo van Leijsen verzorgde het liturgisch moment bij aan-

vang van de middag, geïnspireerd door de Maronitische traditie ('«Seeing Christ in the eyes of the other» ~ Moment of Prayer') en de eerste voordracht ('«Seeing Christ in the eyes of the other» ~ Features of Oriental Christianity in the Near East') met aansluitend discussie. Salaam Somi verzorgde de 'Presentation Syrian Orthodox Church' alsmede het afsluitende liturgische moment vanuit haar Syrisch-orthodoxe traditie, 29 november 2016.

- 'Oosterse christenen, veraf en dichtbij. Een religieuze wereld die nieuwsgierig maakt', in geloofsgemeenschap Onze Lieve Vrouwe ten Hemelopneming, parochie Johannes XXIII te Houten, 14 februari 2017.
- 'De icoon van Maria-Boodschap. Een wonderlijk verhaal uitgebeeld en uitgelegd' (met Bijbelse, patristische en liturgische teksten) in de Mariakerk, rooms-katholieke parochie van de H. Familie te Breda, 20 maart 2017.
- 'De Koptisch-orthodoxe Kerk. Traditie en spiritualiteit', voor St. Christophorus Genootschap, in Château de Raay te Baarlo (L.), 27 maart 2017.

11 BESTUUR

Het Dagelijks Bestuur vergaderde negen keer, het Hoofdbestuur kwam vier keer in vergadering bijeen. Uitwisseling van informatie over oecumenische initiatieven en ontwikkelingen vormt een vast agendapunt op de bestuursvergaderingen. Het bestuur houdt toezicht op de uitgezette beleidskaders. Conform het beleidsplan 2017-2021 is het de bedoeling dat bestuursleden in de komende jaren een belangrijke rol gaan spelen in de activiteiten van de vereniging.

Afscheid prof. dr. Ton Scheer

Prof. dr. Ton Scheer msc., liturgiewetenschapper en kenner van de Oosterse Kerken nam op 6 november af-

scheid van het bestuur van de vereniging. Vanaf 2001 maakte hij deel uit van het dagelijks bestuur en het hoofdbestuur van de vereniging. Als zijn belangrijkste taak zag hij het bevorderen van de aandacht voor het Oosters Christendom. Namens het Bestuur was hij betrokken bij het Byzantijns Netwerk in Nederland, een overleg orgaan van byzantijnse koren, gemeenschappen en voorgangers in de Byzantijnse liturgie.

Nieuwe hoofdredacteur Pokrof

Na acht jaar nam drs. Dolf Langerhuizen afscheid als hoofdredacteur van Pokrof. Het bestuur is Dolf Langerhuizen dankbaar voor het werk dat hij voor het tijdschrift heeft gedaan. Op voordracht van de redactie benoemde het bestuur drs. Paul Baars tot zijn opvolger voorlopig voor de periode van één jaar.

Inhoudelijke aandachtspunten

Op de vergaderingen van het hoofdbestuur wordt doorgaans een inhoudelijk onderwerp besproken. In het verslagjaar kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

- Het Groot en Heilig Concilie van de Orthodoxe Kerk op Kreta en zijn oecumenische implicaties, ingeleid door drs. Leo van Leijsen
- Erkenning en receptie van elkaars kerk-zijn, ingeleid door drs. Fokke Wouda
- Luther en de sacramenten, ingeleid door drs. Geert van Dartel en past. Henk van Doorn
- Communion in Growth, ingeleid door dr. Jan Aarts s.c.j.

Financieel beleid

De financiën hebben het bestuur de laatste jaren zorgen bereid. Een financiële commissie heeft zich gebogen over het financiële beleid van de komende jaren. Dankzij enkele meevallers en giften is een beleid uitgestippeld voor de periode tot 2023. In deze periode zal naar verwachting de natuurlijke afvloeiing van medewerkers plaatsvinden en zal de vereniging op een nieuwe manier, d.w.z. zonder ondersteuning van stafmedewerkers,

het oecumenisch werk voortzetten.

Op advies van de financiële commissie besloot het bestuur om de beleggingen van de vereniging bij een andere bank onder te brengen. Het bestuur stelde een beleggingsstatuut vast dat de basis vormt voor het beleggingsbeleid op de middellange termijn.

12 OVERZICHT VAN ARTIKELEN

Bestuursleden

- Prof. dr. Marcel Sarot, Aangewezen op barmhartigheid, overwegingen bij Willibrordzondag 2016, in: *Overeen*, september 2016, 1-2
- Drs. Ton Sip, De pantocrator-icoon uit de Sinai, in: *Overeen*, april 2017, 3

Drs. Geert van Dartel

- 'Luther en de sacramenten', impressie van gelijknamig symposium in Rome dd. 26 februari tot 1 maart 2017.
- 'De lange weg naar eenheid – Ontmoeting van paus Franciscus en paus Tawadros II geeft nieuwe impuls', in: tijdschrift *Opbouw*
- 'Nieuwe lente voor de oecumene in Nederland' in: Samen Kerken, uitgave van het Bisdom Haarlem-Amsterdam, Pinksteren 2017 pag. 35-36.
- 'Oecumene van het bloed' in: Bisdom Magazine Rotterdam juli 2017, pag. 24-25.
- 'Een oecumenische mijlpaal vol symboliek', in: Katholiek Nieuwsblad 17 juli 2017
- 'Oecumene, struikelen, vallen, opstaan doorgaan', (ingekorte versie lezing in Heerenveen) in: *Friesch Dagblad* 5 augustus 2017.
- 'Op Christus geënte vroomheid baant weg naar elkaar', interview met dr. Klaas van der Zwaag in *Overeen*, najaar 2017

Diverse bijdragen voor de website www.oecumene.nl

Drs. Leo van Leijssen

- 'Sint-Kassia de Hymnode (9^e eeuw). Dichteres van Byzantijnse hymnen fascineert na twaalf eeuwen nog altijd', in: *Pokrof* 2016, nr 4 (sept-okt), pp 16-19.
- 'Vespers', BYZANTIJNSE LITURGIE XIII (*rubriek*), in: *Pokrof* 2016, nr 4 (sept-okt), p 23.
- 'Het verborgen geheim' (barmhartigheid in Mt 18: 23-35, aan de hand van drie Syrische kerkvaders; t.g.v. Willibrord Zondag 2016 'Gezicht geven aan Barmhartigheid'), in: *Overeen*, september 2016-37, p 5.
- 'Gedachten op weg naar Kerstmis. De komst van de Koning' (overweging bij teksten van Sint-Kassia), in: *Pokrof* 2016, nr 5 (nov-dec), pp 12-14.
- 'Metten', BYZANTIJNSE LITURGIE XIV, in: *Pokrof* 2016, nr 5 (nov-dec), p 23.
- 'Elia. Profeet. Hemelbestormer. Geestestoejager' (meditatie bij icoon), in: *Pokrof* 2017, nr 1 (jan-feb), pp 12-14.
- «Uw Naam gaat lichtend over onze aarde». Enkele aantekeningen bij de feesticonen', in: *Pokrof* 2017, nr 2 (mrt-april-mei), pp 9-12. Thema naar aanleiding van de Zondag voor de Oosterse Kerken 2017.
- 'Iconen – 'In mensengezichten kijkt Gij ons aan' ', in: *Overeen*, april 2016-38, pp 1-2. Thema naar aanleiding van de Zondag voor de Oosterse Kerken 2017.
- 'IvOC brengt vragen ter sprake die leven in de samenleving». Heleen Murre-van den Berg over de bestudering van Oosters Christendom' (interview), in: *Pokrof* 2017, nr 3 (jun-jul-aug), pp 9-12.
- 'De Doop', BYZANTIJNSE LITURGIE XVII, in: *Pokrof* 2017, nr 3 (jun-jul-aug), pp 23.
- 'Oosterse christelijke vluchtelingen onder ons. Hun Kerken en liturgische tradities', in: *Communio. Internationaal Katholiek Tijdschrift*, 2017, nr. 3-4 (Een vreemd land als vaderland. De problematiek van de christelijke vluchtelingen in Europa).

Diverse bijdragen voor de website www.oecumene.nl

13 BESTUUR EN COMMISSIES

(per 1 juli 2017))

Hoofdbestuur

Prof. dr. M. Sarot, voorzitter
Drs. G. van Dartel, ambtelijk secretaris en directeur van het bureau
Prof. dr. A. Brünig
Vic. drs. A. Bultsma, gedelegeerde voor oecumene van het bisdom Groningen - Leeuwarden
Pastoor H. van Doorn, gedelegeerde voor oecumene van het aartsbisdom Utrecht
Dr. B. Hegge, gedelegeerde voor oecumene van het bisdom Roermond
Mw. Heuvel-van Maarseveen, penningmeester
Mw. Drs. H. Leijendekkers
Prof. dr. J. Peters sj., vice-voorzitter
Drs. T. Sip, gedelegeerde voor oecumene van het bisdom 's-Hertogenbosch
Drs. E. van Teijlingen, gedelegeerde voor oecumene van het bisdom Haarlem - Amsterdam
Drs. R. van Uden, diocesaan vertegenwoordiger van het bisdom Breda
Dr. F. Vermeulen, gedelegeerde voor oecumene van het bisdom Rotterdam
Drs. D. Wienen
Dr. C. van Vliet

Dagelijks bestuur

Prof. dr. M. Sarot
Drs. G. van Dartel
Prof. dr. J. Peters
Mw. C. van den Heuvel
Drs. R. van Uden

Adviseurs

Dr. J. van 't Kruis, adviseur namens de Protestantse Kerk in Nederland
Drs. B. van Oers, adviseur namens het R.K. Kerkgenootschap

Staf en secretariaat

Drs. G. van Dartel, directeur (1 fte)
Mw. M. van Herp, secretaresse (0,4 fte)
Drs. L. van Leijsen, stafmedewerker Oosterse Kerken (0,7 fte)

Financiële commissie

Vic. drs. A. Bultsma
Drs. G. van Dartel
Mw. Chr. van den Heuvel-van Maarseveen
Prof. dr. J. Peters

Redactie Perspectief

Drs. G. van Dartel
Prof. dr. F. van Iersel
Drs. L. van Leijsen
Dr. K. Schelkens
Prof. dr. P.-B. Smit
mw. E. van Coster-van Urk
Drs. F. Wouda

Redactie Pokrof

Drs. P. Baars, hoofdredacteur
P. Brenninkmeijer
Dr. D. Bruinsma
Drs. G. van Dartel
Drs. L. van Leijsen, redactiesecretaris
Dr. J. Meijer CSsR
Dr. K. Tolstaja
Dr. Iglia Vassileva-van der Heiden
Drs. H. Vogelaar

Werkgroep Refo500

Dr. D. Akerboom
Drs. G. van Dartel
Dr. A. van Eijk
Mgr. Dr. G.J.N. de Korte
Dr. H. Kronenburg
Drs. R. Kuiper
Prof. dr. P.-B. Smit

Webredacteuren

Drs. G. van Dartel
Drs. L. van Leijsen

Facebookpagina Katholieke Vereniging voor Oecumene

Drs. G. van Dartel
Drs. Johan Caenen

14 FINANCIËLE VERANTWOORDING

	Begroting 2016	Exploitatie 2016
	€	€
Baten		
Contributies incl. bijdragen leden	20.000	26.011
Giften/legaten religieuzen	18.000	43.877
Giften/legaten vrienden	20.000	18.332
Projectsubsidies	20.000	111.840
Willibrordzondag	20.000	19.675
Zondag Oosterse Kerken		1.266
Abonnementen Pokrof	12.000	14.257
Cursussen en studiedagen	2.000	1.079
Advies en begeleiding	2.000	1.315
Verkopen		121
Opbrengst beleggingen	20.000	17.654
Diversen		
Totaal Baten	134.000	255.427
Lasten		
Kosten Activiteiten	35.000	140.285
Lonen en salarissen	112.000	115.519
Sociale lasten	29.000	29.071
Personeelskosten (arbo dienst, verzekering, overig)	4.500	4.773
Reiskosten	6.500	7.213
Huisvestingskosten	10.500	8.989
Kantoorkosten	5.000	3.782
Accountantskosten	4.500	3.988
Algemene kosten	2.500	2.631
Totaal Lasten	209.500	316.251
Uitkomst financiële baten en lasten		688
Buitengewone lasten		-/- 1.661
Mutatie voorziening personele lasten		
Resultaat	-/- 75.500	-/- 61.797

Samengevoegde Balans per 31-12-2016

Activa

	€
Materiële vaste activa	5.900
Financiële vaste activa	316.229
Kortlopende vorderingen	18.527
Liquide middelen	170.982
Totaal	511.638

Passiva

	€
Eigen vermogen	347.397
Voorzieningen	148.982
Kortlopende schulden	15.259
Totaal	511.638

Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Emmaplein 19^D

5211 VZ's-Hertogenbosch

Telefoon: 073-7370026

Email: secretariaat@oecumene.nl

Website: www.oecumene.nl

NL97 INGB 0000 8019 19

NL73 INGB 0001 0876 28

